

УДК 631.1:338.2(477)

Галанець В. В.,

volodymyr.v.halanets@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0001-9348-6211,

Researcher ID R-8649-2017,

к.держ.упр., доц., доцент кафедри адміністративного та фінансового менеджменту, Національний університет "Львівська політехніка", м. Львів

Колодій А. В.,

andrewkolodiy77@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9320-6379, Researcher ID AAG-3458-2021,

к.е.н., доц., доцент кафедри фінансів, банківської справи та страхування, Львівський національний університет природокористування, м. Дубляни

Колодій І. В.,

kolodiyira93@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0142-6815, Researcher ID ISV-6124-2023,

доктор філософії, в. о. доцента кафедри менеджменту імені професора Є. Храпливого, Львівський національний університет природокористування, м. Дубляни

УПРАВЛІННЯ РИЗИКАМИ У СФЕРІ АГРОБІЗНЕСУ УКРАЇНИ ЯК КЛЮЧОВИЙ ЕЛЕМЕНТ ФІНАНСОВОЇ БЕЗПЕКИ

Анотація. Досліджується специфіка функціонування аграрного сектору економіки України; найпоширеніші різновиди ризиків у сфері агробізнесу; інші загрози для агробізнесу, котрі виникають за умов глобалізації економічних відносин. Зазначається наявність сприятливих кліматичних умов та природних і трудових ресурсів, достатньо потужний рівень розвитку вітчизняної галузі сільського господарства, що дозволяє заявляти про достатньо сильні позиції українських агровиробників на світовому ринку ключових агропродовольчих товарів, котрі традиційно забезпечують постачання суттєвих обсягів продовольства на міжнародний ринок, експортуючи понад 70% обсягів виробленого в Україні зерна та іншої продукції сільського господарства, формуючи таким чином понад 10% валового внутрішнього продукту економіки держави. Водночас наголошується на необхідності подолання негативного характеру обставин, котрі супроводжують еволюційний розвиток галузі агровиробництва. Зазначається, що чинниками, котрі сповільнюють темпи адаптування до сучасних викликів, є диспаритет цін на промислову та агропродукцію, котрий спостерігається дотепер, непрозорість схем реалізації сільськогосподарської продукції, труднощі агровиробників у вирішенні питання забезпечення фінансово-кредитних ресурсів та низька привабливість галузі сільського господарства для інвестування. Пропонуються кроки, котрі держава може здійснювати для нівелювання таких обставин. Це зокрема: обмеження чи заборона експорту деяких видів агропродукції, упровадження необхідності отримання дозволів на експортування зернових культур, яєць та м'яса птиці; заборона експорту добрив; спрощення імпорту посівного матеріалу; упровадження системи податкових пільг, зниження акцизів та ПДВ на пальне для агровиробників, надання їм фінансової підтримки тощо. Управління ризиками вимагає здійснення таких заходів, як страхування врожаю, диверсифікація культур, розумне фінансове планування та ретельний моніторинг ринкових умов, втручання держави у разі потреби відповідними засобами регулювання.

Ключові слова: аграрний сектор, ризики, загрози, напрями розвитку, держава, фінансова безпека, регулювання.

Halanets V. V.,

volodymyr.v.halanets@lpnu.ua, ORCID ID: 0000-0001-9348-6211,

Researcher ID R-8649-2017,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Administrative and Financial Management, Lviv Polytechnic National University, Lviv

Kolodiy A. V.,

andrewkolodiy77@gmail.com, ORCID ID: 0000-0002-9320-6379, Researcher ID AAG-3458-2021,

Ph.D., Associate Professor, Associate Professor of the Department of Finance, Banking and Insurance, Lviv National Environmental University, Dublyany

Kolodii I. V.,

kolodiyira93@gmail.com, ORCID ID: 0000-0003-0142-6815, Researcher ID ISV-6124-2023,

Ph.D., Associate Professor of the Department of Management named after Professor E. Khraplyvyi, Lviv National Environmental University, Dublyany

RISK MANAGEMENT IN AGRIBUSINESS OF UKRAINE AS A KEY ELEMENT OF FINANCIAL SECURITY

Abstract. *The specificity of the functioning of the agrarian sector of the economy of Ukraine is studied as well as the most common types of risks in the field of agribusiness and other threats to agribusiness that arise in the conditions of the globalization of economic relations. It is noted the presence of favorable climatic conditions and natural and labor resources, a sufficiently powerful level of development of the domestic agricultural industry, which allows to declare the sufficiently strong positions of Ukrainian agricultural producers on the global market of key agro-food products, which traditionally provide the supply of significant volumes of food to the international market, exporting more than 70 % of the volumes of grain and other agricultural products produced in Ukraine, thus forming more than 10% of the gross domestic product of the state economy. At the same time, it is emphasized the need to overcome the negative nature of the circumstances that accompany the evolutionary development of the field of agricultural production. It is noted that the factors that slow down the pace of adaptation to modern challenges are the disparity of prices for industrial and agricultural products, which has been observed until now, the lack of transparency of schemes for the sale of agricultural products, the difficulties of agricultural producers in solving the issue of securing financial and credit resources, and the low attractiveness of the agricultural sector for investment. Steps that the state can take to alleviate such circumstances are proposed, in particular: limiting or banning the export of certain types of agricultural products, introducing the need to obtain permits for the export of grain crops, eggs and poultry meat; prohibition of export of fertilizers; simplification of seed import; introduction of a system of tax benefits, reduction of excise duties and VAT on fuel for agricultural producers, providing them with financial support, etc. Risk management requires measures such as crop insurance, crop diversification, sound financial planning and careful monitoring of market conditions, state intervention if necessary through appropriate regulatory means.*

Keywords: agricultural sector, risks, threats, directions of development, state, financial security, regulation.

JEL Classification: D81, G 32, Q10, Q14, Q18

DOI: <https://doi.org/10.32782/2522-1205-2024-78-17>

Постановка проблеми. Функціонування аграрного сектору економіки України, котрий зазвичай вирізняється власною специфікою, відмінною від інших галузей економіки, за сьогоднішніх геополітичних умов зазнає впливу ще більш значних ризиків, які можуть негативно відобразитися на його розвитку, що ставить під загрозу національну та світову продовольчу безпеку. Подолання кризових явищ загалом в економіці України та в її аграрному сегменті зокрема потребує підвищення рівня стійкості всієї економічної системи та її компонентів – підприємств.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Питанням забезпечення економічної безпеки підприємств АПК присвячували свої дослідження В. Андрійчук, М. Дем'яненко, П. Саблук, Н. Білошкурська, В. Бойко, К. Коваленко, М. Яремова [1-3]. Тим не менше, ряд важливих проблем управління ризиками у сфері агробізнесу у контексті забезпечення економічної, зокрема фінансової безпеки України у період війни та викликані нею економічної нестабільності, залишились поза увагою цих науковців, тому, на наш погляд, потребують поглибленого наукового дослідження та аналізу.

Постановка завдання. Метою даного дослідження є пошук та наукове обґрунтування рішень для ефективного управління ризиками у сфері агробізнесу з метою досягнення цілей забезпечення

фінансової безпеки України у період військової агресії та викликані нею економічної невизначеності.

Виклад основного матеріалу дослідження. Продовольчий комплекс України є достатньо розвинутим, здатний не тільки забезпечити населення країни харчовими продуктами, а й сильні позиції на світовому ринку ключових агропродовольчих товарів.

Україна традиційно забезпечувала суттєвий продовольчий експорт, є одним з гарантів продовольчої безпеки, експортуючи понад 70% обсягів вирощених зернових культур. Завдяки галузі сільського господарства Україна забезпечує 10% світового експорту пшениці, майже половину потреби у соняшниковій олії, формується близько 10% ВВП [4].

Аграрний сектор України є одним із пріоритетних для економіки держави та стратегічних напрямів розвитку, безсумнівно важливим є нарощення експортного потенціалу держави, для забезпечення якого необхідним є виявлення проблем та викликів, які можуть негативно вплинути на розвиток галузі сільського господарства, агровиробничих підприємств.

Рис. 1. Ризики у сфері агробізнесу

Рис. 2. Ризики та загрози для агробізнесу за умов глобалізації

Найпоширенішими ризиками у сфері агробізнесу є (рис. 1) [5]:

1) погодні ризики (негативні погодні умови можуть призвести до втрат урожаю і зниження прибутків);

2) кредитні ризики, пов'язані з можливістю непогашення боргу або втрати кредитного потенціалу партнерів чи клієнтів (сільське господарство вирізняється довгостроковими циклами і вимагає значних інвестицій у виробництво);

3) ризики ліквідності, пов'язані з нестачею грошових коштів для забезпечення поточних фінансових зобов'язань;

4) ринкові ризики, які передбачають можливі збитки внаслідок змін на фінансових ринках, валютних курсах, відсоткових ставках;

5) операційні ризики в результаті неефективного управління виробничими процесами, технічних проблем;

6) ризик виробництва та врожаю, вирощування рослин, утримання тварин, пов'язане з ризиком

невдалого врожаю або хвороби, що може призвести до значних втрат;

7) політичні ризики, зміни в законодавстві;

8) фінансово-економічні ризики, пов'язані з нестабільністю економічних умов (рецесія, інфляція, зниження споживчого попиту);

9) технологічні ризики, втрата конкурентоспроможності у зв'язку із застарілістю застосовуваних технологій;

10) екологічні ризики;

11) податкові ризики.

Сьогоднішні темпи інтернаціоналізації економіки та економічних процесів до перелічених вище ризиків змушують додати низку загроз та ризиків для агробізнесу за умов глобалізації (рис. 2).

Чинниками, що обмежують розвиток системи адаптації до нових викликів, є: диспаритет цін на промислову та агропродукцію; непрозорість схем її реалізації; невідповідність цін динаміці виробництва та реалізації; відсутність вільного доступу до фінансово-кредитних ресурсів; низька інноваційно-кредитна привабливість агрогалузі.

Ефективність функціонування агропідприємств безпосередньо залежить від рівня адаптації економічного механізму функціонування до умов глобалізації міжнародної економіки. Назріла потреба розробки стратегії ефективного розвитку агробізнесу в Україні з метою досягнення належного рівня адаптації агропідприємств до нових глобалізаційних умов міжнародної економіки.

В Україні є наявні сприятливі кліматичні умови та природні й трудові ресурси для розвитку експортного аграрного потенціалу економіки, проте існує чимало проблем. Зокрема, значний вплив мають політичні чинники. Суттєво перешкоджає розвитку та реалізації експортного потенціалу держави корупція.

Управління ризиками вимагає здійснення таких заходів, як страхування врожаю, диверсифікація культур, розумне фінансове планування та ретельний моніторинг ринкових умов.

З метою запобігати негативним тенденціям та гарантувати продовольчу безпеку держава повинна вживати відповідних заходів. Так, вона може впроваджувати заборону на експорт деяких видів агропродукції, зобов'язати експортерів до отримання дозволів на експортування визначених зернових культур, олій соняха, яєць та м'яса свійської птиці; заборону на вивезення добрив (калійних, фосфорних, мінеральних); спрощувати імпорт посівного матеріалу; впроваджувати податкові пільги, знижувати акциз та ПДВ на паливно-мастильні матеріали; надавати додаткову фінансову підтримку (компенсувати відсотки за кредитами, отриманими агровиробниками) тощо.

Проблемними в аграрному секторі економіки залишаються питання низької активності залучення кредитів агровиробниками. Здебільшого така проблематика притаманна невеликим сільськогосподарським підприємствам.

Державі необхідно здійснювати регулювання розвитку аграрного сектору економіки, яке потребує формування та використання фінансових

інструментів, механізмів стимулювання розвитку агропідприємств, спрямованих на зростання їхнього фінансового потенціалу. Галузь сільського господарства потребує розробки та впровадження відповідних механізмів адаптування до основних викликів сучасності.

Шляхами подолання наявних викликів стимулювання розвитку галузі сільського господарства, котрі необхідно задіяти, є:

1) розробка альтернативних логістичних напрямів експорту агропродукції;

2) мінімізування бюрократичних процесів;

3) здійснення регулювання цін на засоби виробництва, що використовуються в агровиробництві;

4) залучення іноземних інвесторів у процес відновлення та розвитку галузі;

5) розробка програм та заходів розширення банківського кредитування.

Позитивною тенденцією державної підтримки агросектору є: спрощення умов отримання кредитів для аграріїв з боку банківських структур; створення умов для агропідприємств отримати допомогу, державні субсидії, кошти за кредитними програмами, надання позик та допомоги структур ЄС.

Висновки і перспективи подальших досліджень у даному напрямі. Для забезпечення фінансової стабільності галузі сільського господарства протягом тривалого часу необхідно стежити за фінансовим становищем підприємств, негайно реагувати на зміни, вивчати їх закономірність і причини відхилень від критичної межі для задовільної оцінки за економічними показниками стійкості, платоспроможності, розробляти та впроваджувати заходи щодо підвищення фінансово-економічної ефективності діяльності. Для підвищення фінансової безпеки потрібно організувати постійний моніторинг за суб'єктами господарювання, забезпечити високий рівень капіталізації, розробити та впровадити необхідне програмне забезпечення.

Сьогодні виникають нові умови та концепції розвитку сільського господарства України, які є результатом змін у міжнародному поділі праці та формуванні світової системи сільського господарства і світового ринку агропродукції, прискорення впровадження новітніх науково-технічних розробок у сферу виробництва сільськогосподарської продукції, підвищення рівня підприємливості виробників, досягнення ними нових рівнів еластичності діяльності.

ЛІТЕРАТУРА

1. Андрійчук В. Г. Сутнісний аспект методології наукових досліджень. *Економіка АПК*. 2016. № 7. С. 87-94.
2. Дем'яненко М. Я. Національна система державної підтримки аграрного сектору в умовах членства України в СОТ. *Облік і фінанси АПК*. 2008. № 3. С. 11-15.
3. Саблук П. Т. Аграрна реформа в Україні, її наукове забезпечення, результативність. *Економіка АПК*. 2021. № 7.

4. Український клуб аграрного бізнесу : офіційний сайт. URL: <https://www.ucab.ua/ua>.

5. Ефективні методи управління ризиками в аграрному секторі. URL: <https://agro-business.com.ua/agro/kermo-kerivnyka/item/26758-efektyvni-metody-upravlinnia-ryzykamy-v-ahrarynomu-sektori.html>.

REFERENCES

1. Andriychuk, V. G. (2016), Sutnisnyi aspekt metodolohii naukovykh doslidzhen, *Ekonomika APK*, No 7, s. 87-94.

2. Demianenko, M. Ya. (2008), Natsionalna systema derzhavnoi pidtrymky ahrarnoho sektoru v umovakh chlenstva Ukrainy v SOT, *Oblik i finansy APK*, No 3, s. 11-15.

3. Sabluk, P. T. (2021), Ahrarna reforma v Ukraini, yii naukove zabezpechennia, rezultatyvnist, *Ekonomika APK*, No 7.

4. Ukrainyskyi klub ahrarnoho biznesu : ofitsiinyi sait, available at: <https://www.ucab.ua/ua>.

5. Efektyvni metody upravlinnia ryzykamy v ahrarnomu sektori, available at: <https://agro-business.com.ua/agro/kermo-kerivnyka/item/26758-efektyvni-metody-upravlinnia-ryzykamy-v-ahrarynomu-sektori.html>.

Стаття надійшла до редакції 06 червня 2024 року